

การบูรณาการภาครัฐและพลังชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ*

INTEGRATION OF GOVERNMENT AND COMMUNITY EMPOWERMENT
UNDER THE SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY: CASE STUDY
OF KHON SAWAN DISTRICT CHAIYAPHUM PROVINCE

อภิชาติ ดวงธิดา, ธวัชณ์ เขตจัตุรัส, ดิเรก ถึงฝั่ง

Apichit Duangthisan, Thawat Khetchatturat, Direk Teungfung

วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

Northern College

Corresponding Author E-mail: apichit10@live.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรค และแนวทางการจัดการเรื่องการบริหารจัดการ ภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า ในส่วนบริบทของชุมชนในปัจจุบันภาครัฐเข้ามาบูรณาการให้การสนับสนุน ให้ ความรู้ ให้คำแนะนำ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหา อุปสรรคต่อการเพิ่มขีดความสามารถชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 1) ขาดการ สนับสนุนในด้านระบบฐานข้อมูลข่าวสาร 2) ขาดการสนับสนุนในการถ่ายทอดความรู้ และการจัดการความรู้ 3) ขาดการสนับสนุนในด้านระบบความสัมพันธ์และความเอื้ออาทร (4) ขาดจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จิตสาธารณะ ส่วนแนวทางการเพิ่มขีด ความสามารถชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) แนวทางด้าน การปรับตัวให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง 2) แนวทางด้าน การปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม 3) แนวทางด้าน การดำรงอยู่อย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน (4) การจัดตั้งศูนย์เครือข่ายแหล่ง เรียนรู้ชุมชน 5) ศักยภาพขององค์กรชุมชนท้องถิ่น 6) ความร่วมมือทุกภาคส่วน 7) การมี ส่วนร่วม 8) การจัดการเครือข่ายความรู้

คำสำคัญ: การบูรณาการภาครัฐ; ความเข้มแข็งของชุมชน; ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

* Received August 1, 2020; Revised August 12, 2020; Accepted September 22, 2020

Abstract

The objectives of this research article were to study the context of Khon Sawan District, Chaiyaphoom Province, problems and how to strengthen the community. This was the qualitative research based on written documents, interview, focus group discussion and observation. The results revealed that The context of Nong Kham Sub-district Administrative Organization with the government integrated support and giving knowledge and advice according to the sufficiency economy philosophy. The factors that caused problems of strengthening the community competency under the sufficiency economy philosophy were: 1 lack of support for village data and information system, 2. Lack of knowledge dissemination and knowledge management, 3. Lack of community relations helping care system, 4. Lack of consciousness of public interest and public mind. As for the guidelines for strengthening the community capability under the sufficiency economy philosophy were: 1. Self adaptation to cope with changes, 2. Appropriate improvement of environment, 3. Guidelines for secure and sustainable existence, 4. Establishing community learning center networks, 5. Capacity of local organizations, 6. Cooperation from all parties concerned, 7. participation and 8. Creation of knowledge networks.

Keywords: integrating government management; community empowerment; philosophy of sufficiency economy

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของโลกในปัจจุบัน ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายจากรอบด้านทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตามแนวทางการพัฒนาแบบประเทศในแถบตะวันตกตามกระแสหลัก ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและไม่เป็นธรรม อธิปไตยในการจัดการทรัพยากรของประเทศสูญหายไป การละทิ้งภูมิปัญญาและเทคโนโลยีดั้งเดิม ละเลยการพัฒนาชุมชนชนบท เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การขาดความเป็นธรรมในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากร การบริโภคเกินความสามารถที่จะรองรับได้ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และศีลธรรมของสังคมเสื่อมลง ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ทั้งในแง่ระบบคิด และวิถีชีวิตของชุมชน เป็นภาพสะท้อนความจริงให้เห็น

ถึงการพัฒนาที่ขาดความสมดุลอย่างรุนแรง (พลเดช ปิ่นประทีป, 2542) เป็นการพัฒนา ด้านอุตสาหกรรมมากเกินไป โดยลืมนึกว่าประเทศไทยมีพื้นฐานเป็นประเทศเกษตรกรรม การผลิตในภาคอุตสาหกรรมจึงมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมลดลงอย่างต่อเนื่อง เกษตรจะเคลื่อนย้ายสู่ภาคอุตสาหกรรม (ณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2550)

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) อยู่ในห้วงเวลาของการปฏิรูปประเทศเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานหลายด้านที่ สั่งสมมานานท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดมาก ขึ้น การแข่งขันด้านเศรษฐกิจจะเข้มข้นมากขึ้นสังคมโลกจะเชื่อมโยงใกล้ชิดกันมากขึ้นเป็นสภาพไร้พรมแดน การพัฒนาเทคโนโลยีจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและจะ กระทบชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมาก ขณะที่ ประเทศไทยมีข้อจำกัดของปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์เกือบทุกด้านและจะเป็นอุปสรรค ต่อการพัฒนาที่ชัดเจน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

การพัฒนาทางเลือกจึงเริ่มก่อตัวขึ้นเพื่อรองรับผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ กระแสหลัก โดยเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ซึ่งหนึ่งในแนวคิดการพัฒนาที่เป็นทางเลือก และทางรอดใหม่ของสังคมไทยก็คือ “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งภาครัฐได้น้อมนำ แนวคิดการพัฒนาจากพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ไป กำหนดเป็นแนวนโยบายในการพัฒนาประเทศให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจชุมชนตามวิถีชีวิต ของชุมชนในแต่ละพื้นที่ โดยยึดหลักการดำเนินไปบนทางสายกลาง และการพัฒนาบุคคล บนฐานของความรู้ และคุณธรรม โดยแนวทางที่พระราชทานไว้นี้ได้พิสูจน์แล้วว่าสามารถ ทำให้พสกนิกรในบางพื้นที่ที่มีศักยภาพพร้อมดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงยั่งยืน แต่ในทางปฏิบัติ ผู้ที่เกี่ยวข้องจะเน้นการสั่งการจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง ประชาชนไม่มีโอกาสได้คิดหรือทำ อะไรด้วยตนเอง แต่เป็นคำสั่งที่มาจากนโยบายของรัฐบาล โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการ ที่แท้จริงของชุมชนและความแตกต่างของบริบทที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ ทำให้การ พัฒนาประเทศประสบกับปัญหาช่องว่างและความเหลื่อมล้ำระหว่างรายได้ เกิดความ แตกต่างระหว่างเมืองและชนบทอย่างเห็นได้ชัด ก่อให้เกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่น แรงงาน เคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ปล่อยคนแก่และเด็กอยู่กับตามลำพัง (วิรัช วิรัชนิภา วรณ, 2550) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้ามามีบทบาทในการน่านโยบายไปสู่การ ปฏิบัติ โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมทุกมิติ ภาครัฐจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อ เพิ่มขีดความสามารถชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการบูรณาการการจัดการ ภาครัฐ และน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น

ตน ผ่านกระบวนการจัดการภาครัฐ กระบวนการการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม อันนำไปสู่ความเข้มแข็งและความสุขอย่างยั่งยืน (เสรี พงศ์พิศ, 2554) อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นองค์การภาครัฐที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีความพร้อมที่จะร่วมมือเป็นหนึ่งในเครือข่ายความร่วมมือภาครัฐสู่ความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

ดังนั้น ผู้วิจัยต้องการศึกษาบริบทของอำเภอกอนสวรรค์ ต่อเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานการณ์ปัจจุบัน ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรค และศึกษาแนวทางการจัดการเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถนำผลการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชน และทำให้ชุมชนมีความสุขอย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของอำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ต่อเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการศึกษาที่เน้นสองแนวทางหลักคือการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาผ่านการรวบรวมเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในเชิงปฐมภูมิ (primary source) และทุติยภูมิ (secondary source) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสตร์พระราชากับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยการรวบรวมและประมวลผลเพื่อจัดทำเป็นรายงานการวิจัย
2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ดำเนินการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ประธานหรือผู้ก่อตั้งกลุ่มในชุมชนพื้นที่ และส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในกลุ่มเป้าหมาย (focus group) และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมสมอง (brain storming) และรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน

ท้องถิ่นพร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทของชุมชนในพื้นที่ ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงแก้ไขให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. บริบทของอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิต่อแนวทางการจัดการเรื่องการบริหารจัดการภาคการศึกษากับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

ภาครัฐเข้ามาบูรณาการให้การสนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์กร วัฒนธรรมและศาสนา สิ่งแวดล้อม ทุน สภาพความเป็นอยู่ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวการพัฒนากระแสหลัก และประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้บริบทของชุมชนมีความพร้อมที่จะสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อการจัดการเรื่องการบริหารจัดการภาคการศึกษากับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.1 ขาดการสนับสนุนในด้านระบบฐานข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ การวางแผน และการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ที่มีการจัดเก็บและค้นหาอย่างเป็นระบบ ขาดการจัดทำประวัติชุมชน แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทูทางธรรมชาติ ทูทางภูมิปัญญาและศาสนา ทูทางวัฒนธรรม และข้อมูลด้านแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายเรียนรู้เพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชน ที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ และใช้ประโยชน์ในการพัฒนาได้โดยตรงตามความต้องการของชุมชน

2.2 ขาดการสนับสนุนในด้านการจัดการความรู้และการถ่ายทอดความรู้ ในด้านการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา โดยผสมผสานระหว่างความรู้ใหม่กับความรู้เก่า ซึ่งรวมถึงเทคโนโลยีใหม่ คือการขาดการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจวัฒนธรรม การสร้างนวัตกรรมใหม่ การสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน การบูรณาการระหว่างกองทุนและงบประมาณ การสร้างจิตสำนึกตระหนักรู้ จิตสาธารณะและจิตอาสา การสร้างงานสร้างรายได้ในชุมชน การค้นหาศักยภาพและปัญหาที่แท้จริงชุมชน การสร้างภาวะผู้นำ การบริหารงบประมาณแบบบูรณาการ การขาดผู้สืบทอดผู้ทำพิธีกรรมต่าง ๆ การขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาและหวงแหน การใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยไม่เป็นธรรม การละทิ้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีดั้งเดิม การหลงลืมชุมชนชนบท การขาดแหล่งเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญา

2.3 ขาดการสนับสนุนในระบบความสัมพันธ์และความเอื้ออาทร ซึ่งประกอบด้วย ความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองในเชิงอำนาจ การพึ่งพา พึ่งพิงกันในชุมชน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรกัน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ระบบทางกายภาพและสิ่งมีชีวิต สิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์เหนือธรรมชาติ ซึ่งปรากฏในรูปของความคิดความเชื่อและพิธีกรรม และระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอก ชุมชนต้องมีระบบความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ในด้านการซื้อขาย การแลกเปลี่ยนสินค้า ผลผลิต การช่วยเหลือในรูปของเครือข่ายหรือการรวมกลุ่ม

2.4 ขาดจิตสำนึกเพื่อประโยชน์ส่วนรวม จิตสาธารณะ ซึ่งประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วม การยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ความเสียสละ การมีจิตอาสาและจิตสาธารณะ

3. แนวทางการจัดการการจัดการเรื่องการบูรณาการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือปรับแนวคิดของภาครัฐจากผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุน และเสริมสร้างแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอก โดยการจัดระบบบริหารจัดการที่ดี มีการเฝ้าระวังในการจัดการปัญหาอุปสรรคอย่างมีส่วนร่วม กำหนดมาตรการทางสังคมของชุมชนเพื่อเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีการเรียนรู้พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง การปรับตัวให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามการพัฒนาระแสหลัก โดยไม่ปฏิเสธเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์กับชุมชน การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้กับชุมชนอย่างเหมาะสม

3.2 การปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ด้วยการสร้างแนวร่วมการพัฒนา และการค้นหาศักยภาพและทุนชุมชน ทั้งทุนธรรมชาติ ทุนทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรม การบูรณาการแผน 4 แผน ให้เข้ากับแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น การทำบัญชีครัวเรือน การฝึกวินัยการออม ศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืน

3.3 แนวทางการดำรงอยู่อย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักรู้ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามการพัฒนาระแสหลัก โดยเลือกรับในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างชาญฉลาด และปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน และปรับใช้แนวทางการพัฒนาระแสทางเลือกโดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของชุมชน โดยการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชุมชน และการปลูกกระแสให้ชุมชนมีความรักและหวงแหนชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน นำแนวคิด

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ให้ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลง โดยยึดหลักพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน และต้องมีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม สร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้

3.4 การสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชน ในชุมชนเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ

3.5 การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงาน โดยการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชนในชนบท และการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นและชุมชนในการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันทำให้เกิดระบบที่ดี มีความโปร่งใส ไร้ทุจริตปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงกระแสหลัก และรู้จักปรับตัวอย่างชาญฉลาด เลือกให้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน และคงไว้ซึ่งสิ่งดี ๆ โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมอย่างมีปัญญา กล้าหาญ และเพียรทน

3.6 การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การสนับสนุนให้เกิดผู้นำที่มีคุณภาพ ซื่อสัตย์ สุจริต มีธรรมาภิบาล มีแนวคิดระเบิดจากข้างใน แก้ปัญหาที่จุดเล็ก ๆ ก่อน โดยทำตามลำดับขั้น ยึดหลักภูมิสังคม การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจขององค์กรชุมชน ส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนด้านสังคมคุณภาพชีวิต พัฒนาการรวมกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงพื้นที่ชนบทและเมือง ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.7 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกมิติ โดยการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นหาปัญหาและความต้องการตลอดทั้งทุนของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ร่วมกันจัดเวทีชุมชนอย่างมีส่วนร่วม กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของชุมชน จัดทำแผนแม่บทของชุมชน ส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการจัดบริการสังคม สนับสนุนองค์กรเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา พัฒนาการกระบวนการชุมชนเข้มแข็งให้เกิดพลังของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมพัฒนา ร่วมแก้ไขปัญหา

3.8 การสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน บริบทของชุมชนและการก่อกำเนิดชุมชน ได้แก่องค์กรชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้าน มีการมาอบรมให้ความรู้ เป็นพี่เลี้ยง ให้ทุนกับองค์กรชุมชนบางส่วน หรือประสานงานในการขอ

ทุนให้กับชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนและสมาชิกของชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีความตื่นตัว ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมแบบองค์รวม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุกด้าน ดังที่ได้สรุปตามประเด็นกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักการและแนวคิดรวมทั้งผลการวิจัยโดยมีบทสรุป ดังนี้

1. บริบทของอำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ต่อการจัดการเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ในปัจจุบัน มีดังนี้ คือ ภาครัฐเข้ามาบูรณาการให้การสนับสนุน ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม องค์กร วัฒนธรรม และศาสนา สิ่งแวดล้อม ทุน สภาพความเป็นอยู่ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวการพัฒนากระแสหลัก และประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดของอภิชาติ ดวงธิดาและอนันต์ เกตุวงศ์ (2560) ที่ว่าบริบทของชุมชนและการก่อกำเนิดชุมชนเข้มแข็งบ้านนาเกาะ เกิดจากการเข้ามาจัดการกระบวนการเรียนรู้ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน จังหวัดชัยภูมิ ร่วมกับชุมชนโดยมีผู้นำชุมชนและสมาชิกของชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีความตื่นตัวและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ ความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อการจัดการเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

2.1 ขาดการสนับสนุนในด้านระบบฐานข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ การวางแผน และการดำเนินกิจกรรมในชุมชน ที่มีการจัดเก็บและค้นหาอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นฐานข้อมูลของชุมชน ที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้และใช้ประโยชน์ในการพัฒนาได้โดยตรงตามความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของวิทยา จันทรแดง (2555) พบว่า 1) นโยบายเรื่องการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน 2) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน 3) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบคือ การบริหาร

จัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวทางศาสตร์พระราชาด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ขาดการสนับสนุนในด้านการจัดการความรู้และการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเป็นความรู้ในชุมชน ในด้านการประกอบอาชีพ การบริหารจัดการ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา โดยผสมผสานระหว่างความรู้ใหม่กับความรู้เก่า ซึ่งรวมถึงเทคโนโลยีใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญารัตน์ กิ่งก้า (2555) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐ ขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย มีปัญหาหนี้สิน และขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้หรือนวัตกรรมใหม่

2.3 ขาดการสนับสนุนในระบบความสัมพันธ์และความเอื้ออาทร ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองในเชิงอำนาจ การพึ่งพา พึ่งพิงกันในชุมชน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรกัน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดของไผท วงศ์อนุตรโรจน์ (2544) พบว่าแนวทางการสร้างพัฒนาเครือข่ายประกอบไปด้วยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน และพรรคพวกเพื่อนฝูง ความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและวัฒนธรรม วัด โรงเรียน และโครงสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสาร เป็นรากฐานที่สำคัญที่นำไปสู่ความร่วมมือในชุมชน

2.4 ขาดจิตสำนึกประโยชน์ส่วนรวม จิตสาธารณะ ซึ่งประกอบไปด้วย การมีส่วนร่วมร่วม การยึดถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ความเสียสละ การมีจิตอาสาและจิตสาธารณะ สอดคล้องกับแนวคิดของไผท วงศ์อนุตรโรจน์ (2544) พบว่าแนวทางการสร้างพัฒนาเครือข่ายประกอบไปด้วยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน และพรรคพวกเพื่อนฝูง ความสัมพันธ์ผ่านกระบวนการประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและวัฒนธรรม วัด โรงเรียน และโครงสร้าง ช่องทางการติดต่อสื่อสาร เป็นรากฐานที่สำคัญที่นำไปสู่ความร่วมมือในชุมชน

3. แนวทางการจัดการเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

3.1 การปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือปรับแนวคิดของภาครัฐจากผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุน และเสริมสร้างแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ การสร้างเครือข่ายภาคีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและมีความสุขอย่าง การปรับตัวให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามการพัฒนากระแสหลัก โดยไม่ปฏิเสธเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์กับชุมชน การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับ

ใช้กับชุมชนอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของวรวิมล อินทนนท์ (2556) พบว่า องค์ความรู้มาจากกระบวนการเรียนรู้โดยเอาชีวิตของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง เอาชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการเรียนรู้ เน้นที่การปฏิบัติ มีการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและการปฏิบัติ กล่าวคือ มีศักดิ์ศรี รู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง และสามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข และยังสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งสถานที่เรียน แหล่งเรียนรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน

3.2 การปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ด้วยการสร้างแนวร่วมการพัฒนา และการค้นหาศักยภาพและทุนชุมชน ทั้งทุนธรรมชาติ ทุนทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรม การบูรณาการแผน 4 แผน ให้เข้ากับแผนชุมชนและแผนพัฒนาท้องถิ่น การทำบัญชีครัวเรือน การฝึกวินัยการออม สอดคล้องกับแนวคิดของ เสน่ห์ จามริก (2527) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม แต่ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง และดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมทุกมิติ

3.3 แนวทางการดำรงอยู่อย่างมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ให้ความรู้และปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักรู้ให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามการพัฒนากระแสหลัก โดยเลือกรับในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างชาญฉลาด และปฏิเสธในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน และปรับใช้แนวทางการพัฒนากระแสทางเลือกโดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้เหมาะสมตามบริบทของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของนภภรณ์ หะวานนท์ (2550) ที่ได้เสนอมิติความเข้มแข็งของชุมชนเป็น คือ มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคม มิติด้านวัฒนธรรม และมิติด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

3.4 การสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชน ในชุมชนเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งกสนเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2552) ที่เสนอแนวทางสู่การสร้างชุมชนพอเพียงให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนไว้ คือ ชุมชนพอประมาณ ชุมชนมีเหตุผล ชุมชนมีภูมิคุ้มกันดี

3.5 ศักยภาพขององค์กรชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การสนับสนุนให้เกิดผู้นำที่มีคุณภาพ ซื่อสัตย์ สุจริต มีธรรมาภิบาล มีวิสัยทัศน์ มีอำนาจในการตัดสินใจและเป็นผู้ประสานงานที่ดีการสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจขององค์กรชุมชน ส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนด้านสังคม

คุณภาพชีวิต พัฒนาการรวมกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงพื้นที่ชนบทและเมือง ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ ภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ ส่งเสริมให้เกิดวิสาหกิจชุมชน เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจฐานราก เศรษฐกิจวัฒนธรรมและภูมิปัญญา สอดคล้องกับแนวคิดของ โกวิท พงงาม (2553) ที่กล่าวว่าเรื่องชุมชนเข้มแข็งต้องมีเป้าหมายร่วมกันให้มีความสำคัญกับประโยชน์สาธารณะ และของสมาชิก มีจิตสำนึกการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรู้รักท้องถิ่น ชุมชนมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

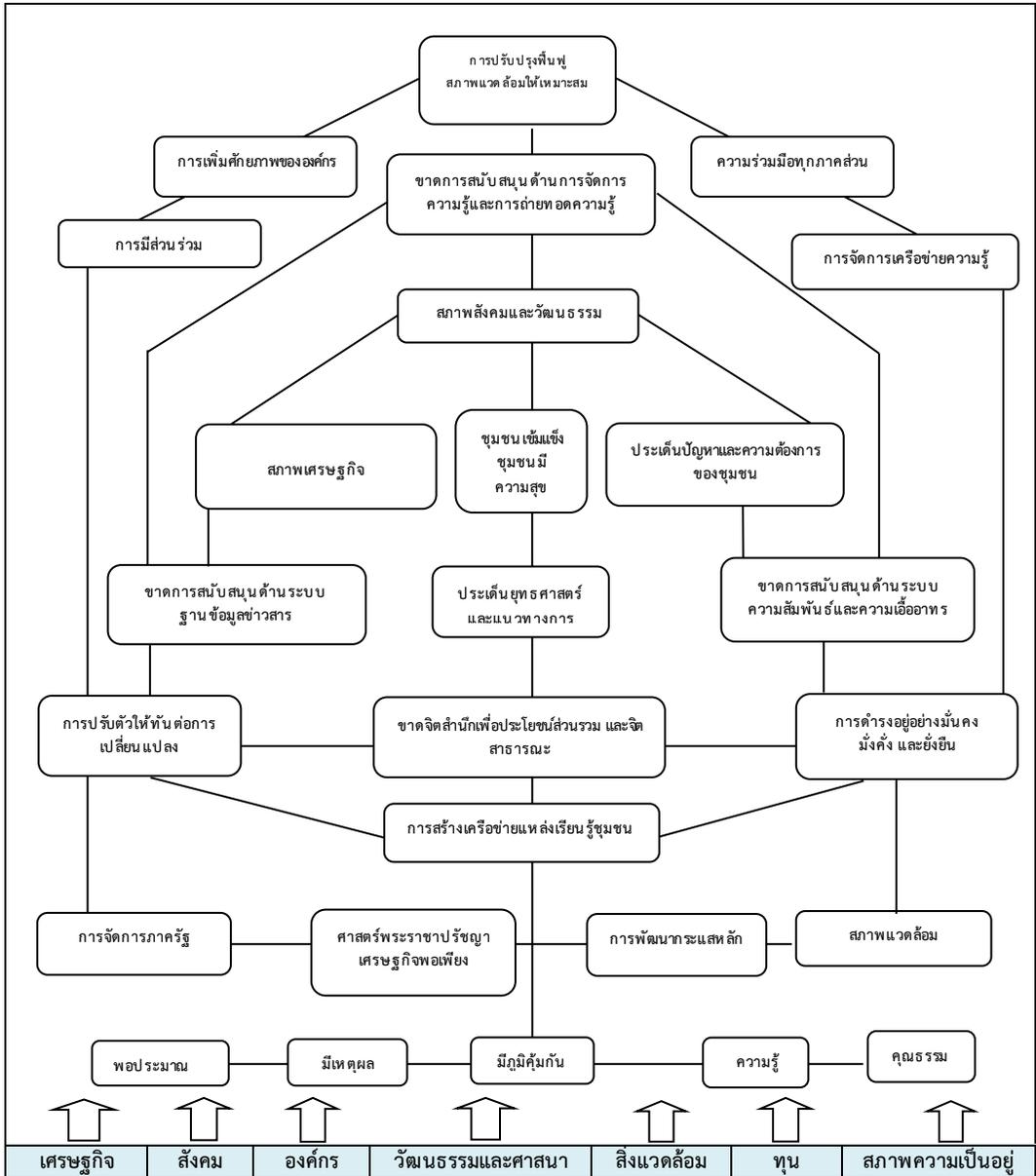
3.6 ความร่วมมือทุกภาคส่วน บริบทของชุมชนเกิดจากการสร้างภาคีเครือข่าย ความร่วมมือไตรภาคีเครือข่าย ได้แก่องค์กรชุมชนในรูปคณะกรรมการหมู่บ้าน องค์กร ภาครัฐในรูปคณะกรรมการสภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีผู้นำชุมชนและ สมาชิกของชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีความตื่นตัวและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่ ความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม องค์กรต้องสร้างให้เกิดความร่วมมืออย่างมีส่วนร่วม และมีจิตสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องการกระจายอำนาจของท้องถิ่นตามแนวทางการ จัดการภาครัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของสาวิณี รอดสิน (2554) พบว่า การดำเนินชุมชน เข้มแข็งเกิดจากการเข้ามาทำงานวิจัย ประกอบกับการศึกษาดูงานการจัดการชุมชนจาก ภายนอก รวมไปถึงคณะกรรมการชุมชนได้รับการอบรมให้ความรู้และคำแนะนำ จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชน

3.7 การมีส่วนร่วม โดยการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการค้นหาปัญหา และความต้องการตลอดทั้งทุนของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ร่วมกันจัดเวทีชุมชนอย่างมีส่วนร่วม กำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของชุมชน ให้งานที่ เกี่ยวข้อง เครือข่าย สนับสนุนองค์กรเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา สอดคล้อง แนวคิดของเสนห์ จามริก (2527) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้ว ให้ประชาชนเข้าร่วม แต่ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง

3.8 การจัดการเครือข่ายความรู้ โดยการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมให้ มีการศึกษาดูงาน โดยการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของ ประชาชนและชุมชนในชนบท สอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญารัตน์ กิ่งก้า (2555) ได้ ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ได้แก่ การสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐ ขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการ จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย มีปัญหาหนี้สิน และขาดความกระตือรือร้นในการแสวงหา ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบรูปแบบในการจัดการการเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยเสนอให้งานวิจัยชิ้นนี้ ควรถูกนำไปเผยแพร่ไปยังชุมชนท้องถิ่นอื่น หน่วยงานราชการตลอดถึงผู้ที่สนใจที่ต้องการเห็นความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนระหว่างการจัดการเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับการพัฒนาความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ศึกษาการจัดการเรื่องการบูรณาการการจัดการภาครัฐกับชุมชนสู่ความเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ตามความเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- กัญญารัตน์ กิ่งกำ. (2555). *ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านม่องหินแก้ว ตำบลวังพร้าว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2550). *ธุรกิจชุมชนเส้นทางที่เป็นไปได้*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กเปอร์เน็ทจำกัด.
- นภาพรณ์ หะวานนท์ และคณะ. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย 6 สกว. 7.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). *จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ*. เชียงใหม่ : สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน.
- ไผท วงศ์อนุตรโรจน์. (2544). *กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคม : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต)* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พลเดช ปิ่นประทีป. (2542). *สู่ความเป็นไทยด้วยพลังของท้องถิ่นข้อเสนอกรอบแนวคิดเพื่อจัดแผนฯ 9*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

- วรฤทธิ อินทนนท์. (2556). สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชุมชนกับความเป็นสาธารณะ (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์) อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2550). การบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน. รัฐสภาสาร, 55, 29-34.
- วิทยา จันแดง. (2555). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต). ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สาวิณี รอดสิน. (2554). ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). วิธีสู่ชุมชนพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.
- _____. (2554). เศรษฐกิจพอเพียง เกิดได้ถ้าใจปรารถนา. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- เสน่ห์ จามริก. (2527). นโยบายกลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). รั้งยุคศาสตร์ระยะ 20 ปี. สืบค้น 20 กันยายน 2560, จาก www.nesdb.go.th
- อภิชาติ ดวงธิดารและอนันต์ เกตุวงศ์. (2560). การจัดการเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน จังหวัดชัยภูมิ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 6(2), 347-358.